ДЖЕРЕЛА ПРАВА У ПЕРІОД ІСНУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

А. ШЕВЧЕНКО
доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії права та держави Університету державної фіскальної служби України, заслужений юрист України

С. КУДІН
кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії права та держави Університету державної фіскальної служби України

У сучасних умовах розбудови правової системи незалежної України, її поступової інтеграції в європейський простір актуалізується звернення уваги до історичного досвіду, минулої правової спадщини, що надає можливість врахувати як позитивні, так і негативні моменти правових процесів, які відбувались у тій чи іншій державі. При цьому важливо наголосити, що сучасна Українська держава, її право перебувають у перехідному стані. А отже, наявна низка проблем, пов'язаних, зокрема, із визначенням системи джерел права, їх структуризацією, упорядкованістю. Відтак, закономірним убачається прагнення дослідити джерела права у період існування Української Народної Республіки, проголошеної у III Універсалі Української Центральної Ради, оскільки перша українська національна держава XX ст. і її право також перебували у перехідному періоді, що був позначений драматизмом історичної ситуації, військовим конфліктом, соціальною і правовою активністю народу. Тому, вважаємо, досвід формування системи джерел права УНР слушний і повчальний для сьогодення, необхідною є побудова чіткої та збалансованої системи джерел права України.

У науковій літературі проблемам джерел права у період існування УНР присвячено низку праць. Здебільшого у них ідеться про становлення і розвиток конституційного, земельного, кримінального, трудового законодавства

© А. Шевченко, С. Кудін, 2017

УНР, вплив правосвідомості на правотворчий процес тощо. Проте в історико-правовій науці наявна прогалина, пов'язана з дослідженням усього комплексу джерел права у період існування УНР.

Мета статті полягає у з'ясуванні системи джерел права у період існування УНР, виявленні їх змісту, ролі та значення у процесі встановлення правопорядку в державі.

Основним джерелом права у період існування УНР були нормативно-правові акти, а серед них — закони. Цікавим убачається питання про те, чи належать III Універсал і IV Універсал Української Центральної Ради до законів. Адже універсали були специфічними політико-правовими документами, за формою нагадували декларації чи відозви до народу. Водночас у них було передбачено низку найважливіших нормативних приписів конституційно-правового характеру. Так, у III Універсалі (7 листопада 1917 р.) містились такі положення, як скасування права власності на панські, удільні, церковні й інші землі, встановлення 8-годинного робочого дня, скасування смертної кари, забезпечення прав і свобод громадян тощо [1].

IV Універсал (9 січня 1918 р.) проголошував незалежність УНР, підтверджував усі права і свободи громадян, закріплював положення, що усі нації будуть користуватись правом національно-персональної автономії, встановлював, що ліси, води і надра як «добро українського трудящого народу» переходять у порядкування держави тощо [2]. Враховуючи зазначене, можна стверджувати: універсали були законами і мали конституційно-правовий характер.

Інше важливе джерело — це Конституція УНР від 29 квітня 1918 р. (Статут про державний устрій, права і вольності УНР). Її прийняття підсумувало увесь складний процес конституційного правотворення в УНР, закріпило політичні ідеї Української Центральної Ради, сприяло нормативному «оформленню» (трагічно, що в останній день існування УНР) правової системи держави. За словами вчених, Конституція УНР «продемонструвала значні теоретичні можливості та досягнення українського лібералізму початку XX ст.», «в ній уже на той час були закріплені ідеали гуманної, демократичної держави і громадянського суспільства» [3, 7; 4, 9].

Конституцію УНР достатньо досліджено у науковій літературі, тому вкажемо на її найбільш важливі норми, які свідчать про ставлення законодавця до джерел права УНР. Так, у Конституції УНР отримав закріплення принцип поділу державної влади на три гілки, що означало: існує єдиний орган законодавчої влади, яким було визнано Всенародні Збори (пр. 23). Саме Всенародні Збори (парламент) мали право приймати закони; у Конституції УНР було встановлено й виключне право парламенту на прийняття законів (постанов) щодо таких питань, як-от: збір податків, державні позики, обов'язкова військова або міліцейська служба громадян, оголошення війни, підписання миру, встановлення «одиниці міри, ваги і монети» (пр. 44–49) [5].

Вища виконавча влада в УНР мала належати Раді Народних Міністрів, до компетенції якої входило вирішення питань, які залишались поза межами діяльності органів місцевого самоуправління або які стосувались інтересів всієї держави. Також Рада Народних Міністрів мала контролювати і координувати діяльність зазначених органів, не порушуючи їх компетенції, та допомагати в їх діяльності (пр. 24, 50) [5]. Вищий орган виконавчої влади мав право видавати в межах своєї компетенції відповідні підзаконні акти (хоча в Конституції УНР форму цих актів визначено не було).

Отже, як справедливо зазначають деякі вітчизняні науковці, у процесі

нормотворчості відбувся чіткий розподіл між законами та підзаконними актами [6, 405]. Свідчення цього можна віднайти у відповідних положеннях III Універсалу. Так, у цьому документі проголошувалось, що до моменту легітимізації Установчих Зборів України право видавати закони належить лише Українській Центральній Раді, а Генеральний Секретаріат є урядом і виконавчим органом.

Більш чітко про зазначений розподіл йдеться у Законі УНР «Про правонаступництво» від 25 листопада 1917 р. Зокрема, в п. 1 визначено, що «виключне і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить — Українській Центральній Раді», а в ст. 2 п. II закріплено положення, що «Право видавати розпорядження в обсягу урядування, на основі законів, належить Генеральним Секретарям Української Народної Республіки» [7].

Доцільно вказати, що з проголошенням УНР Українська Центральна Рада рішуче обрала курс на розбудову власної нормативно-правової бази, яка відповідала б новим суспільним відносинам, що почали складатись після Лютневої революції 1917 р. Передусім увагу було приділено прийняттю актів у різних галузях публічного права. Так, можна назвати кілька важливих документів у сфері конституційного законодавства. Крім III Універсалу, IV Універсалу, Конституції УНР, Закону про правонаступництво було прийнято такі закони, як «Про вибори до Установчих зборів УНР» від 11 та 17 листопада 1917 р., «Про національно-персональну автономію» від 9 січня 1918 р., «Про громадянство» від 2–4 березня 1918 р., «Про поділ України на землі» від 6 березня 1918 р. Як стверджує Т. О. Подковенко, практично всі конституційні акти УНР спиралися на концепцію правової держави, яка в УНР ототожнювалася з принципом верховенства права [8, 10].

Значну увагу Українська Центральна Рада приділяла нормативному забезпеченню функціонування фінансової системи УНР. Для цього було прийнято такі закони, як «Про Головну скарбницю і Держбанк УНР» від 9 грудня 1917 р., «Тимчасовий закон про випуск державних кредитових білетів УНР» від 19 грудня 1917 р., «Про грошову одиницю, биття монети та друк державних кредитових білетів» від 1 березня 1918 р., «Про тимчасові розписи видатків на 1918 р.» від 11 квітня 1918 року.

Законодавча діяльність Української Центральної Ради поширювалась і на інші сфери. Зокрема, у галузі трудового законодавства було прийнято важливі закони «Про робітничі комітети» від 28 листопада 1917 р., «Про 8-годинний робочий день» від 25 січня 1918 р., «Тимчасовий статут громадських робіт» від 2 березня 1918 р., «Про фабрично-заводські комітети» від 22 квітня 1918 р. та інші, у сфері земельного законодавства — «Тимчасовий земельний закон УНР» від 18 січня 1918 р. та поправку до нього від 29 квітня 1918 р., у галузі кримінального законодавства — закони «Про амністію» від 19 листопада 1917 р., «Про покарання учасників воєн і повстань проти Української держави» від 5 березня 1918 р., «Про недоторканність членів Центральної Ради» від 16 квітня 1918 р., циркуляр «Про затримання і притягнення до відповідальності чужинців-спекулянтів, які не мають документів на право в'їзду на територію УНР» від 13 квітня 1918 року.

Однак складна суспільно-політична ситуація в країні, війна з більшовицькою Росією та деякі інші причини гальмували розвиток нормативно-правової бази УНР, вкрай важливі для суспільства і держави закони або не приймались, або перебували на стадії проектування. За цих умов повністю скасувати чинність старого (імперського) законодавства було не можливо. Саме тому в законі «Про правонаступництво»

містились положення про те, що «Всі закони і постанови, які мали силу на території Української Народної Республіки до 27 жовтня 1917 р., оскільки вони не змінені і не скасовані універсалами, законами і постановами Української Центральної Ради, мають силу і надалі як закони та постанови Української Народної Республіки» (ст. 1 р. II), до видання розпоряджень генеральними секретарями УНР «зостаються в силі розпорядження Російського уряду, які були видані до 27 жовтня 1917 р., оскільки вони не змінені або не скасовані Українською Центральною Радою та Генеральним Секретарством» (ст. 2 р. II) [7].

Отже, факт наявності таких положень свідчив, що Українська Центральна Рада включила до нормативно-правової бази УНР закони і підзаконні акти колишньої Російської імперії та Тимчасового уряду, але лише у тій частині, яка не суперечить новому законодавству. Саме тому в сфері трудового, цивільного, кримінального, процесуального законодавства продовжували діяти, відповідно, закон Тимчасового уряду «Про розпорядок розвитку і прикладення діючих законів про охорону праці» від 22 червня 1917 р., Звід законів Російської імперії (том X), Кримінальне уложення 1903 р., імперські статути, положення яких визначали порядок утримання у в'язницях, різноманітні тюремні інструкції, постанова Тимчасового уряду «Про вжиття заходів проти осіб, що загрожують обороні держави, її внутрішній безпеці та завоюванням революції 1917 року» від 2 серпня 1917 р., ухвала Тимчасового уряду «Про відповідальність за образження дипломатичних представників іноземних дружніх держав», Статут кримінального судочинства 1864 р., Статут цивільного судочинства 1864 р. і низка інших нормативно-правових актів.

Як уже зазначалось, нормативно-правові акти були основним джерелом права у період існування УНР, але діяли й правові звичаї. І хоча у документах тієї доби не міститься прямої вказівки на обов'язковість дії правових звичаїв, деякі з них регулювали приватні відносини. Так, як вважають деякі вітчизняні дослідники, окремі норми земельного, сімейно-шлюбного (родинного), спадкового права відтворювали норми звичаєвого права [9, 36; 10, 112; 11, 54]. Хоч і в опосередкованій формі, але все ж таки Українська Центральна Рада проголосила чинність деяких норм звичаєвого права. Саме так можна тлумачити таку частину тексту III Універсалу: «Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідальний *духові народу*. З тою метою приписуємо Генеральному секретарству судових справ зробити всі заходи упорядкувати судівництво і привести його до згоди з *правними поняттями народу*» [1], (курсив наш. — *А. Ш., С. К.*).

У сучасній науковій літературі висловлюється справедлива думка, що в окремі історичні періоди зростає роль регулюючої функції правосвідомості; народна, революційна, інші форми правосвідомості можуть бути джерелом права. Так, варто погодитись із думкою ряду дослідників, що в умовах стабільного державного ладу, усталеної правової системи, розвиненої юридичної техніки, коли домінує нормативно-правовий акт, правосвідомість як джерело права зазвичай не розглядається. Проте в умовах формування національної правової системи, соціальних революцій, кардинальних перетворень у соціальній структурі суспільства за відсутності достатньої нормативної бази, стійкої і розгалуженої системи законодавства, чіткого механізму її реалізації нормативна функція правосвідомості проявляється особливо виразно [12, 41–42; 13, 44–45].

Тобто загалом можна говорити, що така функція правосвідомості виявляється у перехідний період, коли ще не розбудована чітка і збалансована система національного законодавства,

яке повністю регулювало б «нові» суспільні відносини. Однак законодавство попередньої доби у більшості випадків вже не може здійснювати регулюючий вплив на такі відносини, позаяк воно створювалось для зовсім інших умов. Класичним прикладом такого перехідного періоду, як уже зазначалось, є період УНР. І хоча в офіційних документах УНР не знаходимо закріплення правосвідомості як джерела права (на відміну, наприклад, від відомого більшовицького Декрету про суд № 1 від 22 листопада 1917 р. про право використання судами революційної правосвідомості), все ж таки вона мала значення регулятора суспільних відносин.

Зрозуміло, що у досліджуваний період активізується роль народної правосвідомості, яка у сфері правотворчості проявляється у правових звичаях, і, особливо — революційної. Її конкретним виразником, як вважає ряд науковців, є погляди конкретного судді на «революційну доцільність», сформовані на основі відповідного рівня правової культури; або погляди конкретного судді на політичну доцільність [11, 57; 14, 39].

Революційна правосвідомість стає одним із джерел права у сфері правозастосування, передусім — у судовій. Однак, на думку А. Іванової, революційна правосвідомість як безпосереднє джерело права у правозастосовній діяльності була притаманна діяльності радянських судів (радянський досвід). Для періоду «національних» урядів (а це характерно і для Української Центральної Ради) властивим було існування професійності правосвідомості суддівського корпусу або фахової правосвідомості. Фахове ж суддівське середовище надавало перевагу законодавству [11, 55–57]. На нашу думку, саме у такій формі правосвідомості виявляються принципи законності та справедливості в діяльності судів. Очевидно, саме для забезпечення справедливого суду Українська Центральна Рада у III Універсалі постановила, що судівництво в УНР має ґрунтуватись на «правових поняттях народу», а не на революційній правосвідомості.

Навіть надзвичайні судові органи — військово-революційні суди (вони могли бути створені за рішенням головних губернських комендантів (з лютого 1918 р.), діяльність яких підлягала нормам «Інструкції військовому революційному суду» від 5 березня 1918 р., мали вирішувати справи, дотримуючись принципу законності, їх вироки повинні були відповідати чинному законодавству. Цікаво, що компетенції таких судів підлягало вирішення справ лише щодо п'яти видів злочинів: вбивство, розбій, грабіж, згвалтування, підпали; самі ж вони не були постійно діючими, адже створювались тільки за фактом вчинення злочину.

Варто зазначити, що слабкість державного механізму, незавершеність судової реформи в УНР, у значній кількості випадків — неефективність діяльності органів державної влади й управління на місцях викликали потребу в населення (особливо в сільській місцевості) до здійснення громадського судочинства, у процесі якого реалізовувались здебільшого норми звичаєвого права. Воно могло провадитись громадськими судами, різноманітними органами сільського самоврядування і мало на меті забезпечити реалізацію населенням власного розуміння поняття справедливості.

Зважаючи на викладене, можна дійти наведених нижче висновків.

1. Право Української Народної Республіки перебувало у перехідному періоді, тому його характерна ознака — це багатоджерельність. До системи джерел права періоду існування УНР можна віднести нормативно-правові акти, правові звичаї; нормативну функцію мала також правосвідомість.

2. Основним джерелом права були нормативно-правові акти (закони та підзаконні акти). Серед законів, право

14-17-741

приймати які мав лише єдиний орган законодавчої влади — Українська Центральна Рада, слід виокремити III Універсал та IV Універсал Української Центральної Ради, Конституцію УНР від 29 квітня 1918 р. Було прийнято низку важливих законів у сферах конституційного, кримінального, земельного, фінансового, трудового законодавства. Підзаконні акти мали право видавати органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування. На території УНР визнавалась дія тих нормативно-правових актів колишньої Російської імперії та Тимчасового уряду, які не були скасовані Українською Центральною Радою і не суперечили чинному законодавству.

3. Діючими в УНР були правові звичаї, які відображали у правотворчій сфері народну правосвідомість і відтворювались у земельному, сімейно-шлюбному, спадковому законодавстві. У сфері правозастосування джерелами права можна визнати професійну правосвідомість суддів і правосвідомість населення, остання виражалась під час громадського судочинства, яке було спрямоване на реалізацію норм звичаєвого права.

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. *III Універсал* Української Центральної Ради [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html
2. *IV Універсал* Української Центральної Ради [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18
3. *Єфремова Н. В.* Розвиток конституційного законодавства в Україні (1917–1920) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Н. В. Єфремова. — Одеса, 2002. — 15 с.
4. *Ярош Д. В.* Конституція УНР 1918 р. про Всенародні Збори України як вищий законодавчий орган влади: історичний досвід і сучасний конституційний процес / Д. В. Ярош // Університетські записки. — 2009. — № 4 (32). — С. 6–11.
5. *Конституція* Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18
6. *Історія* держави і права України : підруч. / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев [та ін.] ; за ред. В. Д. Гончаренка. — Харків : Право, 2013. — 704 с.
7. *Закон* Української Центральної Ради «Про правонаступництво» від 25 листопада 1917 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://textbooks.net.ua/content/view/993/17/
8. *Подковенко Т. О.* Становлення системи законодавства України в 1917 — 1920 роках (Українська Центральна Рада, Гетьманат П. Скоропадського, Директорія УНР) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Т. О. Подковенко. — Київ, 2004. — 18 с.
9. *Нелін О. І.* Еволюція спадкового права в Україні (історико-правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. І. Нелін. — Київ, 2010. — 41 с.
10. *Толкачова Н.* Звичаєве право України: особливості розвитку / Н. Толкачова // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. — 2010. — Вип. 85. — С. 105–113. — (Серія «Юридичні науки»).
11. *Іванова А. Ю.* Правосвідомість як джерело права у перехідних державах (на прикладі української революції 1917–1921 рр.) / А. Ю. Іванова // Правова держава. — 2015. — Вип. 26. — С. 52–60.
12. *Оніщенко Н. М.* До питання про правову активність як ознаку громадянського суспільства / Н. М. Оніщенко // Вісник. — 2014. — № 17. — С. 40–44.
13. *Козаченко В. М.* Революційна правосвідомість: темпоральні виміри / В. М. Козаченко // Часопис Київського університету права. — 2014. — № 3. — С. 44–48.
14. *Пархоменко Н. М.* Революційна правосвідомість і правопорядок в умовах сучасних перетворень / Н. М. Пархоменко // Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. — 2014. — Вип. 5. — С. 38–44.

REFERENCES

1. III Universal Ukrainskoi Tsentralnoi Rady [III Universal of the Ukrainian Central Rada]. Available at: http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html
2. IV Universal Ukrainskoi Tsentralnoi Rady [IV Universal of the Ukrainian Central Rada]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18

3. Iefremova N. V. Rozvytok konstytutsiinoho zakonodavstva v Ukraini (1917–1920) [Development of Constitutional Legislation in Ukraine (1917–1920)], Odesa, 2002, 15 p.
4. Iarosh D. V. Konstytutsiia UNR 1918 r. pro Vsenarodni Zbory Ukrainy iak vyshchyi zakonodavchyi orhan vlady: istorychnyi dosvid i suchasnyi konstytutsiinyi protses [The 1918 Constitution of the UNR on the National Assembly of Ukraine as the supreme legislative authority: historical experience and modern constitutional process], *Universytetski zapysky*, 2009, no. 4 (32), pp. 6–11.
5. Konstytutsiia Ukrainskoi Narodnoi Respubliky (Statut pro derzhavnyi ustrii, prava i volnosti UNR) [Constitution of the Ukrainian People's Republic (Statute on the state system, rights and freedoms of the UPR)]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18
6. Istoriia derzhavy i prava Ukrainy [The history of the state and the law of Ukraine: under the leadership], Kharkiv: Pravo, 2013, 704 p.
7. Zakon Ukrainskoi Tsentralnoi Rady «Pro pravonastupnytstvo» vid 25 lystopada 1917 r. [The Law of the Ukrainian Central Rada «On the Law of Succession» of November 25, 1917]. Available at: http://text/books.net.ua/content/view/993/17/
8. Podkovenko T. O. Stanovlennia systemy zakonodavstva Ukrainy v 1917–1920 rokakh (Ukrainska Tsentralna Rada, Hetmanat P. Skoropadskoho, Dyrektoriia UNR) [The formation of the system of legislation of Ukraine in 1917–1920 (Ukrainian Central Rada, Hetmanate P. Skoropadsky, Directorate of the UPR)], Kyiv, 2004, 18 p.
9. Nelin O. I. Evoliutsiia spadkovoho prava v Ukraini (istorychno-pravovyi aspekt) [Evolution of hereditary law in Ukraine (historical-legal aspect)], Kyiv, 2010, 41 p.
10. Tolkachova N. Zvychaieve pravo Ukrainy: osoblyvosti rozvytku [Common law of Ukraine: peculiarities of development], *Visnyk Kyivskoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 2010, Issue 85, pp. 105–113.
11. Ivanova A. Iu. Pravosvidomist iak dzherelo prava u perekhidnykh derzhavakh (na prykladi ukrainskoi revoliutsii 1917–1921 rr.) [Legal awareness as a source of law in transitional states (on the example of the Ukrainian revolution of 1917–1921)], *Pravova derzhava*, 2015, Issue 26, pp. 52–60.
12. Onishchenko N. M. Do pytannia pro pravovu aktyvnist iak oznaku hromadianskoho suspilstva [On the issue of legal activity as a feature of civil society], *Viche*, 2014, no. 17, pp. 40–44.
13. Kozachenko V. M. Revoliutsiina pravosvidomist: temporalni vymiry [Revolutionary Consciousness: Temporal Dimensions], *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 2014, no. 3, pp. 44–48.
14. Parkhomenko N. M. Revoliutsiina pravosvidomist i pravoporiadok v umovakh suchasnykh peretvoren [Revolutionary legal consciousness and law and order in the conditions of modern transformations]. *Almanakh prava. Pravovyi svitohliad: liudyna i pravo*, 2014, Issue 5, pp. 38–44.

Шевченко А., Кудін С. Джерела права у період існування Української Народної Республіки

Анотація. Досліджено систему джерел права у період існування УНР, виявлено їх зміст, роль і значення у процесі встановлення правопорядку в державі. З'ясовано, що до системи джерел права періоду існування УНР можна віднести нормативно-правові акти, правові звичаї; нормативну функцію мала також правосвідомість. Встановлено, що основним джерелом права були нормативно-правові акти. Доведено, що право приймати закони мав лише єдиний орган законодавчої влади – Українська Центральна Рада, а підзаконні акти мали право видавати органи виконавчої влади й органи місцевого самоврядування. З'ясовано, що на території УНР визнавалась дія тих нормативно-правових актів колишньої Російської імперії та Тимчасового уряду, які не були скасовані Українською Центральною Радою і не суперечили чинному законодавству. Обґрунтовано положення, що діючими в УНР були правові звичаї, які відображали у правотворчій сфері народну правосвідомість та відтворювались у земельному, сімейно-шлюбному, спадковому законодавстві. Встановлено, що у сфері правозастосування джерелами права були професійна правосвідомість суддів і правосвідомість населення, а остання виявлялась під час громадського судочинства, яке було спрямоване на реалізацію норм звичаєвого права.

Ключові слова: Українська Народна Республіка, джерела права, нормативно-правові акти, закони, правові звичаї, правосвідомість.

Шевченко А., Кудин С. Источники права в период существования Украинской Народной Республики

Аннотация. Исследована система источников права в период существования УНР, выявлены их содержание, роль и значение в процессе установления правопорядка в государстве. Установлено, что в систему источников права периода существования УНР можно отнести нормативно-правовые акты, правовые обычаи; нормативную функцию имело также правосознание. Установлено, что основным источником права были нормативно-правовые акты. Доказано, что право принимать законы имел лишь один орган законодательной власти – Украинская Центральная Рада, а подзаконные акты имели право выдавать органы исполнительной власти и органы местного самоуправления. Установлено, что на территории УНР признавалось действие тех нормативно-правовых актов бывшей Российской империи и Временного правительства, которые не были отменены Украинской Центральной Радой и не противоречили действующему законодательству. Обосновано положение, что действующими в УНР были правовые обычаи,

которые отражали в правотворческой сфере народное правосознание и воспроизводились в земельном, семейно-брачном, наследственном законодательстве. Установлено, что в сфере правоприменения источниками права были профессиональное правосознание судей и правосознание населения, а последнее выражалось во время общественного судопроизводства, которое было направлено на реализацию норм правовых обычаев.

Ключевые слова: Украинская Народная Республика, источники права, нормативно-правовые акты, законы, правовые обычаи, правосознание.

Shevchenko A., Kudin S. Sources of Law during the Ukrainian People's Republic Period

Annotation. This article researches a system of sources of law during the UPR period, shows its content, role and meaning in process of establishing law and order in a state. We conducted, that a system of sources of law during the UPR period consisted of regulations and legal customs; legal consciousness also had a regulatory function. We concluded that the main source of law was regulations. It was proved, that there was only one body of legislative power that could adopt bills – Tsentralna Rada, and statutory instruments could be issued by executive bodies and local power. It is explored that only those regulations of former Russian Empire and Provisional Government were in effect on the territory of UPR, which were not canceled by Tsentralna Rada and were not contradicting the applicable legislation. It has been shown that those legal customs were in effect in UPR which demonstrated public law consciousness in lawmaking field and were reflected in land, family and hereditary legislation. We conducted, that sources of law in the field of law enforcement were professional legal consciousness of judge's and public legal consciousness, where the latter was used during public proceedings, which was designed to implementation of regulations of common law.

Key words: Ukrainian People's Republic, sources of law, regulations, bills, legal customs, legal consciousness.

ISSN 1026-9932

ПРАВО УКРАЇНИ

ЮРИДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

11
2017

АКТУАЛЬНА ТЕМА:

«УТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ЗНАКОВА ПОДІЯ У ТИСЯЧОЛІТНІЙ ІСТОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ»

- Концептуальні засади утворення Української Народної Республіки та її місце у тисячолітній історії національного державотворення
- Конституційна та інша правотворчість в Українській Народній Республіці
- Діяльність центральних органів Української Народної Республіки у галузях державного, господарського та культурного будівництва

1922
2017
95

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ ЮРІВ